

Уул уурхайн салбарын байгаль орчны бодлого, зохицуулалтын тогтолцоо

Д.Бямбажав ба бусад. 2016. "Хариуцлагатай уул уурхай" сургалтын гарын авлага. НҮБХХ. -аас доорх хэсгийг оруулав.

Бодлого тодорхойлох, зохицуулалт хийх төрийн байгууллагууд

Монгол улсад энэ чиглэлийн бодлого тодорхойлох, зохицуулалт хийх төрийн байгууллагуудыг Ашигт малтмалын тухай хууль болон бусад холбогдох хууль тогтоомжид зааж өгсөн байдаг. Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам (УУХҮЯ) нь бодлого тодорхойлдог гол байгууллага бөгөөд Ашигт малтмал, газрын тосны газар (АМГТГ) нь энэхүү яаманд харьяалагдан ажилладаг. Хуулийн хэрэгжилтийн зохицуулалтыг хангах гол байгууллага нь Мэргэжлийн хяналтын газар (МХГ). Мөн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам (БОАЖЯ) нь мөн энэ чиглэлийн хуулийн хэрэгжилтийг хангах тодорхой үүргүүдтэй.

УУХҮЯ нь Монгол улсад уул уурхайн бодлого, хууль эрх зүйн болон зохицуулалтын орчныг тодорхойлох үүрэгтэй бодлогын яам юм.

АМГТГ нь хэрэгжилтийг хангах байгууллага бөгөөд геологийн судалгаа, нүүрсний менежмент, кадастр, тусгай зөвшөөрлийн менежмент, хяналт шинжилгээ үнэлгээ, статистик мэдээ, мөн уул уурхайтай холбоотой сургалт судалгаа зэрэг асуудлуудыг хариуцдаг.

БОАЖЯ нь уул уурхайн байгаль орчны стандартуудыг тогтоож, эрдэс баялгийн хэрэглээний хязгаарыг тогтоож өгдөг үүрэгтэй. БОАЖЯ нь байгаль орчны журам дүрмүүдийг хариуцаж, мөн Байгаль орчинд нөлөөлөх нөлөөлийн үнэлгээ (БОННУ) болон Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг баталдаг.

МХГ нь уул уурхайн салбарт хууль журмын хэрэгжилтийг хангадаг үүрэгтэй агентлаг. Тус агентлаг нь мэргэжлийн хяналтыг өндөрсгөж, стандартчилсан чанарын хяналт болгох үүрэгтэй. Байгаль орчны хамгааллын тухай хууль болон Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулиар МХГ нь уул уурхайн компаниудын байгаль орчны үр дүн, хууль журмыг биелүүлж байгаа байдалд төрийн өмнөөс хяналт шалгалт хийдэг. Байгаль орчны хууль журмын биелэлт, үр дүнг хянаж шалгахад анхны хяналт шалгалт, газар дээрх хяналт шалгалт, мөн удаа дараагийн хяналт шалгалтууд хийгддэг. Гэвч сүүлийн үеийн судалгаанаас үзэхэд МХГ-ын хяналт шалгалтын үр дүн нь дүрэм журмын хэрэгжилттэй тэр бүр таарахгүй, мөн тус байгууллагын мэргэжлийн хүний нөөц дутагдалтай байгаа нь харагдсан. Түүнчлэн МХГ-ын аймаг, сумдын ажилтнууд мэргэжлийн сургалтанд тэр бүр хамрагдаж чаддаггүй, мэргэжил эзэмшсэн байдал дутагдалтай, хангалттай нөөц боломж олддоггүй нь анзаарагдсан. Түүнээс гадна МХГ-ын байцаагч нар газар дээрх хяналт шалгалт хийхдээ стандартчилсан шалгах хуудсуудыг ашигладаг ба энэ нь уул уурхайн байгаль орчны асуудлуудыг хангалттай хамруулж чадаагүй байдаг ажээ.

(References: Butcher, David and Ron Smit.2013. Policy Advice to the Ministry of Mining on a Functional Review of Institutions engaged in the Management and Regulation of the Mining Sector. World Bank MSISTAP project; UNDP Mongolia; Энхбаярын Цэцэржаргал .2015. Монгол улсад институцийн зохион байгуулалт, уялдааг хангах замаар уул уурхайн байгаль орчны мониторингийн төрийн чадавхийг бэхжүүлэх нь. Күинсландын их сургууль)

Гол хууль тогтоомж, дүрэм журмууд

Хууль тогтоомж, дүрэм журмын нэр	Танилцуулга
Байгаль орчны хамгааллын тухай хууль (2012)	<p>2012 онд “байгаль орчин болон байгалийн нөөцөд хохирол учруулсан бол нөхөн төлбөр төлөх” зарчмыг, мөн байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн зарчмуудыг нэвтрүүлжээ.</p> <p>Мөн 2012 оны нэмэлт өөрчлөлтүүдээр байгаль орчны аудитын тухай ойлголтыг оруулсан. Үүнд уул уурхайн болон газрын тосны зэрэг байгалийн баялгийг ашигладаг компаниуд хоёр жил тутамд өөрийн зардлаар байгаль орчны аудитыг санхүүжүүлэн хийлгэж ёстой бөгөөд аудитын дүгнэлтүүдийг хэрэгжүүлэх үүрэгтэй гэж заасан байдаг.</p> <p>2012 онд байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө (БОМТ)-г боловсруулж, түүний хэрэгжилтийн талаар орон нутгийн иргэд, засаг захиргаанд тайлагнах шаардлагыг оруулжээ.</p>
Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль (2012)	<p>Уул уурхайн компаниуд уурхайн хаалтын төлөвлөгөөгөө БОНХАЖЯ-нд өгөх ёстой.</p> <p>Тус хуулийн 18.4-д “Төслийн нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээ хийж байгаа хуулийн этгээд тайлан боловсруулах явцдаа төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн захиргаа, төслийн нөлөөлөлд өртөх нутгийн иргэд, оршин суугчдаас албан ёсоор санал авч, хэлэлцүүлэг зохион байгуулна.” гэж заасан байдаг.</p>

Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хууль (2012)

2012 онд хийсэн нэмэлт өөрчлөлтүүдээр ус ашиглах зөвшөөрлийн хугацааг багасгаж, усыг ашиглах, зайлуулахад илүү хатуу шаардлагуудыг тавьж, ус ашиглалтын төлбөрийг нэмэгдүүлжээ.

Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээнд олон нийтийн оролцоог хангах тухай журам

Уг журамд Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ хийх мэргэжлийн компани нь олон нийтийн саналыг хэлэлцүүлгийн журмаар авах шаардлагуудыг заасан байна.

(2014)

Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээлтийн баталгааны тусгай дансны гүйлгээнд хяналт тавих тухай журам

- засаг захиргаанаас Нөхөн сэргээлтийн баталгааны тусгай дансны хяналт муу байснаас БОНХАЖЯ-аас уг дансны менежментийг хийх заавар гаргажээ. Гэвч олон компаниуд хууль тогтоомжийг биелүүлэхгүйгээс гадна орон нутгийн засаг захиргааны ажилтнууд уг баталгааны мөнгийг нөхөн сэргээлтээс өөр зориулалтаар ашигласан тохиолдлууд гарсан.